CALESS
International Journal of Current Approaches in Language, Education and Social Sciences
Uluslararası Dil, Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Güncel Yaklaşımlar Dergisi
Международный журнал актуальных подходов в языке, образовании и общественных науках

19. ASRIN AİLE MESELELERİNE MİZAHİ BİR PENCEREDEN BAKMAK

Derya KILIÇKAYA[1]

Makale Bilgisi

Anahtar Kelimeler
Aile
Osmanlı
Mizah
Gazete
Mesele

Gönderim Tarihi: 29.10.2021
Kabul Tarihi: 30.12.2021
Yayın Tarihi: 31.12.2021

Özet

Aile bağları, ailede annelik babalık rolü, aile kurmak ve aile olmak, evlilikte eşlerin birbirlerine karşı tutumları, sadakatsizlik gibi konular, 1870'lerin Osmanlı Devleti'nde de söz konusu edilirdi. Boşanmaya sebep olabilecek nitelikte sorunlar yaşayan o dönemin İstanbullularının durumu, toplumsal alt yapıyı gözler önüne sermektedir. 19. asır Osmanlı toplumunda görülen kimi aile meseleleri ise dönemin mizah gazetelerine yansımıştır. Aile yapısında görülen ve bir türlü anlam verilemeyen, o dönem için tuhaf karşılanan kimi durumları, dönemin mizah gazeteleri ele almışlardır. Gülmece niteliği taşıyan yazı ve karikatürlerle toplumun aile yapısındaki kimi aksaklıkları dile getiren bu yayınlar, kendilerince sorumluluklarını yerine getirmişlerdir. Aile kurmanın ve aile olabilmenin o dönem için de zor olduğu, aile bütünlüğünü muhafaza edebilmenin ise etkileyici dış faktörler karşısında güç olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle, aile bireyleri arasındaki çarpıcı ilişkiler, gazeteler tarafından ele alınmış ve eleştirilmiştir. Aile fertleri arasındaki içten bağlılık, para konusunda gösterilen tutumsuzluk, parası olmayan aile bireylerinin yaşadığı sorunlar, çocukların eğitimi ve görgüsü gibi konularda yaşanan aksaklıkların bu dönem mizah gazetelerine yansıdığı görülmektedir. Bu yazıda 1870'li yıllarda yayımlanmış *Hayâl, İbretnümâ-yı Âlem, Latife, Diyojen* ve *Letâif-i Âsâr* isimli gazetelere yansıyan aile ile ilgili meseleler ele alınıp incelenecektir.

LOOKING AT FAMILY MATTERS OF THE 19TH CENTURY FROM A HUMOUR WINDOW

Article Info

Keywords
Family
Ottoman
Humour
Newspaper
Issue

Received: 29.10.2021
Accepted: 30.12.2021
Published: 31.12.2021

Abstract

Issues such as family ties, the role of mother and father in the family, establishing a family and being a family, the attitudes of spouses towards each other in marriage, and infidelity were also seen in the Ottoman Empire in the 1870s. The situation of the Istanbulites of that period, who had problems that could lead to divorce, reveals the social infrastructure. Some family issues in 19th-century Ottoman society were reflected in the humorous newspapers of the period. The humorous newspapers of the period covered some of the situations that were seen in the family structure and could not be understood and that were considered strange for that period. These publications, which express some problems in the family structure of the society with humorous articles and cartoons, have fulfilled their responsibilities in their way. It is understood that it was difficult to establish and be a family at that time, and to maintain family integrity was difficult in the face of impressive external factors. In particular, the striking relations between family members were discussed and criticized by the newspapers. It is seen that the problems experienced in issues such as sincere loyalty among family members, indifference towards money, the problems experienced by family members without money, and the education and manners of children were reflected in the humorous newspapers of this period. In this article, the issues related to the family, which were reflected in the newspapers named Hayâl, İbretnümâ-yı Âlem, Latife, Diyojen and Letâif-i Âsâr, which were published in the 1870s, will be discussed.

APA'ya göre alıntılama: Kılıçkaya, D. (2021). 19. asrın aile meselelerine mizahi bir pencereden bakmak. *Uluslararası Dil, Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Güncel Yaklaşımlar Dergisi (CALESS), 3*(2), 300-316.

Cited as APA: Kılıçkaya, D. (2021). Looking at family matters of the 19th century from a humour window. *International Journal of Current Approaches in Language, Education and Social Sciences* (CALESS), *3*(2), 300-316.

[1] Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli, derya.kilickaya@kocaeli.edu.tr

Extended Abstract

Every media organ, which was among the first-period humour newspapers, highlighted the issue that was important in its own way and dealt with it. To understand the family issues of that period, the humour newspapers of the period should also be examined. One of the topics covered in the newspapers is the family. This attitude of the newspapers, which also need to touch on the family issue, shows the importance of the family for city life. In this article, some humorous texts that are considered important will also be included, which will be discussed and cited. As an important and necessary institution, how the family is handled by the newspapers will be examined. Newspapers drew attention to the behaviours of family members, especially on important promenades, promenades, streets, and both mocked and negatively criticized these attitudes. Even some humour newspapers have humorous regulations; that is, by issuing regulations, they explained how family members should behave in some squares within the framework of the rules. However, the rules in this statute include completely unrealistic and contrary behaviours. Some newspapers also complained about the behaviour displayed on the streets on important special occasions. It is not possible to ban people from walking on the streets, but according to newspapers, some behaviours can be prohibited from being displayed on the street. However, newspapers express these complaints in fictional letters instead of writing them directly. In these fictional letters, which are said to have been written to them, both the man and the woman of the family are slammed. The lack of an attitude towards money, the deterioration of the family institution due to lack of money, individuals who are willing to do anything for money, spouses who lie to each other because of money, families that cannot be established because of lack of money, the difficulties experienced by people who do not have a respectable profession, the status and reputation of those who earn good money in front of them. These were reflected in the humorous newspapers of that period. The stylish gentlemen who grew up in families, their strange attitudes and the helplessness of the family in the face of these behaviours are also covered by the newspapers. In short, the newspapers made fun of the disorder in the family institution in this way. First of all, it is necessary to give brief information about the humour newspapers, which were the basis of the study and an important part of Istanbul life in the 1870s. It is always said that the first humour newspaper published in our country was Diogenes. However, research conducted by Enis Tahsin Til, Turgut Çeviker and Erol Memberpazarcı has shown that this opinion is wrong. The first humour newspaper in our country is the publication that was given as an appendix to the daily Terakki newspaper, which was published between 1868-1870, and started to be published in 1870, first called Terakki, then Terakki Entertainment and Letâif-i Âsâr. In short, the first humorous publication in the Turkish press is an appendix. This supplemental humour newspaper was distributed to the readers free of charge by Ali Rashid. The newspaper Terakki was founded in 1868 by Ali Raşit and Filip Efendi. The peculiarity of the newspaper is that it was the first time to include women and humour. The newspaper begins to add humour in 1870. Terakki faced some difficulties due to the pressure placed on the press in the first period of its publication. The newspaper, which was shut down in 1870 for criticizing government affairs, was loved by the public and followed closely. Terakki's; The first copies of the additional newspapers published under the names Terakki, Terakki-Entertainment and Letâif-i Âsâr are of very poor quality; but later, the newspaper will improve itself and turn into a publication that writes better jokes. Letâif-i Âsâr will be closed after the first issue of 119 and the second issue of 28 issues and will suspend its publication for two years. After this break, the newspaper, which started to be published on October 7, 1874, will say goodbye to its readers with its last issue on June 22, 1875. İbretnümâ-yı Alem was originally a political newspaper published under the name İbret. The founder and owner of the newspaper is Aleksan Sarrafyan Efendi. Ibret was closed for

a month. Sarrafyan Efendi changed the name of his newspaper to İbretnümâ-yı Alem and made İbret a weekly humour newspaper on April 27, 1871. However, the situation of the newspaper did not improve again. İbretnümâ-yı Alem, which was closed in its 2nd issue, increased 53 more points when its punishment was over. In 1872, Ahmet Midhat Efendi rented the newspaper. İbret, which started to be published as a daily newspaper on 13 June 1872, brought a new atmosphere to the Istanbul press. The Hayâl newspaper, published by Teodor Kasap, is one of the important publications of the 1870s. In this article, three copies of the newspaper from the years 1873, 1874 and 1877, which include family issues, will be used. Since Hayâl is among the most important humour newspapers, it has been chosen for this article. The Hayâl newspaper, published by Teodor Kasap, is a Turkish newspaper with Arabic letters. It was started to be published by Teodor Kasap, a journalist and translator from Kayseri, of Greek origin, on 30 October 1873. When the Çıngıraklı Tatar newspaper, like its predecessor Diogenes, was closed or closed down; Teodor Butcher finds a way and becomes his longest-lasting humorist. He takes out Hayâl, who has a newspaper. This is his third humour newspaper. Teodor Kasap was sentenced to prison for publishing a cartoon in the Hayâl newspaper that made Karagöz say 'freedom in the law office'. This punishment is the first punishment given to caricature in Turkey. Teodor Kasap, who fled abroad to avoid conviction, would later continue his life as an attendant in Abdülhamit's Palace Library. However, he was not allowed to return to the field of cartoons. The owner of Latife is Zaharya Efendi. His anecdotes about personality often caused discontent. It was published in large size until 1875, with a caricature on each copy. It was scaled down in 1875 and was often shut down by the censors. To create the article, the humour newspapers mentioned above were scanned around the family theme, and the texts and cartoons were examined. The article aims to look at the family issues of the 19th century from a humorous perspective.

1. Giriş

Mizah, tanımlanması ve ölçülmesi zor bir kavramdır. Hem güldürü, nükte, şaka, latife gibi birçok mefhumla bağının olması hem de başlı başına bir biçim mi biçem mi olduğuna dair mütereddit bir durumunun bulunması, onun ne olduğu konusunda farklı yorumların doğmasına yol açmıştır:

"*Özellikle sözlüklerde ve bazı kaynaklarda geçen gülmece-mizah tanımlarının doyurucu, açık ve belirgin olmayışından dolayı çoğu zaman mizah, şaka, eğlence, latife, nükte ve alay gibi kavramlar birbirinin aynıymış gibi kullanılır*" (Alay, 2019: 23-24).

Dolayısıyla, mizahın çizgilerinin nerede başlayıp nerede bittiği belli olmamaktadır. Hiciv, istihza, nükte, ironi gibi türlerle iç içe geçtiği için, bir kavram ve sınır karmaşası görülmektedir. (Alay, 2019: 24) Mizah, Türk Dil Kurumunun sözlüğünde gülmece karşılığı olarak verilmiş ve şu şekilde tanımlanmıştır:

"*Eğlendirme, güldürme ve bir kimsenin davranışına incitmeden takılma amacını güden ince alay, mizah, humor*" (https://sozluk.gov.tr/).

Batı dillerinden olan İngilizce ve Fransızcada mizah kavramı, humour sözcüğü ile karşılanmaktadır. Kâşgarlı Mahmut tarafından yazılan Dîvânu Lugâti't-Türk adlı eserde, doğrudan mizah kavramı geçmese de onunla bağlantılı olarak "gülmek, alay

etmek" ile ilgili sözcüklere rastlanır (Alay, 2019: 23). Aziz Nesin'e göre ise mizah, toplumlara, sınıflara, uluslara hatta kişilere göre ayrılıklar gösteren bir kavramdır (Yardımcı, 2010: 3).

Mizah türündeki yazı, şiir ve karikatürlerin geniş yer aldığı, 1870-1877 yılları arasında yayımlanan ve adına "ilk dönem mizah gazeteleri" denen neşriyat arasındaki her yayın organı, kendine göre önemli olan konuyu ön plana çıkarmış ve bunu ele almıştır. O dönemin aile meselelerini anlamak için, devrin mizah gazetelerinin de irdelenmesi gerekmektedir. Gazetelerde ele alınan konulardan biri de ailedir. Aile konusuna da temas etme gereği duyan gazetelerin bu tutumu, şehir hayatı için ailenin önemini göstermektedir. Bu makalede, önemli addedilen kimi mizahi metinlere de yer verilecek, bunlar sadece ele alınmayıp aynı zamanda alıntılanacaktır. Önemli ve gerekli bir kurum olarak ailenin gazetelerce nasıl işlendiğine bakılacaktır. Gazeteler, özellikle önemli mesire, gezinti yerlerinde, caddelerde, aile bireylerinin sergiledikleri davranışlara dikkat çekmiş ve bu tutumlarla hem alay etmiş hem de olumsuz manada eleştirmişlerdir. Hatta bazı mizah gazeteleri mizahi nizamnameler; yani tüzükler yayımlayarak bazı meydanlarda aile bireylerinin nasıl davranmaları gerektiğini, kurallar çerçevesinde anlatmışlardır. Ancak bu tüzükteki kurallar tamamen gerçek dışı ve aykırı davranışlar içerir. Bazı gazeteler de önemli, özel günlerde sokaklarda sergilenen davranışlardan şikâyetçi olmuşlardır. İnsanların sokaklarda gezmelerini yasaklamak mümkün değildir, ancak gazetelere göre bazı davranışların sokakta sergilenmesi menedilebilir. Gazeteler, bu şikâyetlerini doğrudan yazmak yerine, kurmaca mektuplarla dile getirirler. Kendilerine yazıldığı söylenen bu kurmaca mektuplarda, ailenin hem erkeği hem de kadını yerden yere vurulur. Para konusunda gösterilen tutumsuzluk, parasızlık yüzünden aile kurumunun bozuluşu, para için her şeyi yapmaya razı olan bireyler, para yüzünden birbirlerine yalan söyleyen eşler, parasızlık yüzünden kurulamayan aileler, saygın bir mesleği olmayan insanların yaşadıkları güçlükler, onların karşısında iyi para kazananların hâlleri ve itibarları, tüm bunlar o dönemin mizah gazetelerine yansır. Aileler içinde yetişen şık beyler, onların tuhaf tutumları, bu davranışlar karşısında ailenin çaresizliği de gazetelerce ele alınır. Kısacası gazeteler, bu yolla aile kurumundaki bozulmalarla dalga geçmişlerdir.

Öncelikli olarak 1870'li yıllarda İstanbul hayatının önemli bir parçası olan mizah gazeteleri hakkında bilgi vermek gerekir. Ülkemizde yayımlanan ilk mizah gazetesinin, *Diyojen* olduğu hep söylenegelir. Ancak; Enis Tahsin Til, Turgut Çeviker ve Erol Üyepazarcı'nın yaptıkları araştırmalarla, bu kanaatin yanlış olduğu dile getirilmiştir. Ülkemizde ilk mizah gazetesi, 1868-1870 arası yayımlanan günlük *Terakki* gazetesinin, bir ek olarak verdiği ve 1870 senesinde yayımlamaya başladığı, önce

Terakki, sonraları *Terakki Eğlencesi* ve *Letâif-i Âsâr* adını alan yayındır. Kısacası, Türk basınında ilk süreli mizah yayını, bir ilavedir. Bu ilâve mizah gazetesi, Ali Râşid tarafından okuyuculara parasız verilmiştir. *Terakki* gazetesini 1868'de, Ali Raşit ve Filip Efendi'ler kurmuşlardır. Gazetenin özelliği, ilk kez kadın ve mizah ekleri vermiş olmasıdır. Gazete, mizah ilavesini 1870'te vermeye başlar. *Terakki* ilk yayımlandığı dönemlerde, basına yöneltilen baskı nedeniyle, birtakım zorluklarla karşılaşmıştır. 1870 senesinde, hükûmet işlerini eleştirdiği için kapatılan gazete, halk tarafından çok sevilmiş ve sıkı bir şekilde takip edilmiştir. *Terakki*'nin; *Terakki, Terakki- Eğlence ve Letâif-i Âsâr* isimleriyle yayımlanan ilave gazetelerinin ilk nüshaları, gayet kalitesizdir; fakat sonraları gazete, kendisini geliştirecek ve daha iyi nükteler yazan bir yayın hâline dönüşecektir. *Letâif-i Âsâr,* ilk 119 sayısından ve ikinci tertip olan 28 sayıdan sonra, kapanacak ve yayımına iki sene kadar ara verecektir. Bu aradan sonra, 7 Ekim 1874 senesinde yeniden çıkmaya başlayan gazete, 22 Haziran 1875'teki son sayısı ile okuyucularına tamamen veda edecektir (Kılıçkaya, 2015 A: 1-24).

İbretnümâ-yı Âlem, aslında önceleri *İbret* adıyla çıkan siyasi bir gazete idi. Gazetenin kurucusu ve sahibi Aleksan Sarrafyan Efendi'dir. *İbret*, bir ay müddetle kapatılır. Sarrafyan Efendi, gazetesinin adını *İbretnümâ-yı Âlem'*e çevirerek 27 Nisan 1871'de *İbret*'i, haftalık bir mizah gazetesi yapar. Ancak, gazetenin durumu yine düzelmez. 2. sayısında kapanan *İbretnümâ-yı Âlem,* cezası bitince 53 sayı daha çıkar. 1872 senesinde, Ahmet Midhat Efendi, gazeteyi kiralar. 13 Haziran 1872'de, yeniden günlük gazete olarak çıkmaya başlayan *İbret*, İstanbul basınına yeni bir hava getirir (Kılıçkaya, 2015 A: 1-24).

Hayâl gazetesi, 1870'li yılların önemli yayınlarındandır. Bu yazıda 1873,1874 ve 1877 yıllarına ait, aile meselelerine yer veren gazetenin üç nüshasından faydalanılacaktır. *Hayâl,* ehemmiyetli mizah gazeteleri arasında yer alır. 30 Ekim 1873'te, Rum asıllı Kayserili, gazeteci ve mütercim Teodor Kasap tarafından çıkarılmaya başlanmıştır. *Çıngıraklı Tatar* gazetesi, öncülü *Diyojen* gibi kapatılınca veya kapanınca; Teodor Kasap bir yolunu bulur ve kendisinin en uzun ömürlü mizah gazetesi olan *Hayâl*'i çıkarır. Bu, onun üçüncü mizah gazetesidir. Teodor Kasap, *Hayâl* gazetesinde Karagöz'e 'kanun dairesinde serbesti' dedirten bir karikatür yayımladığı için, hapse mahkûm olmuştur. Bu ceza, Türkiye'de karikatüre verilen ilk cezadır. Mahkûmiyetten kurtulmak için yurt dışına kaçan Teodor Kasap, daha sonra Abdülhamit'in Saray Kütüphanesi'nde görevli olarak yaşamını sürdürecektir. Ancak, karikatür alanına dönmesine izin verilmemiştir (Kılıçkaya, 2015 A: 1-24).

Latife'nin sahibi, Zaharya Efendi'dir. Şahsiyatla ilgili fıkraları, etrafta genellikle hoşnutsuzluk yaratmıştır. 1875 yılına kadar büyük boyda ve her nüshaya bir karikatür

koyarak yayınlanmıştır. 1875'te boyunu küçültmüş ve sık sık sansür tarafından kapatılmıştır (Kılıçkaya, 2015 A: 1-24).

Yazının meydana gelmesi için, yukarıda bahsi geçen mizah gazeteleri aile konusu etrafında taranmış, tespit edilen metin ve karikatürler incelenmiştir. Yazının amacı, 19. asrın aile meselelerine mizahi bir pencereden bakmaktır.

2. Yöntem

Modern Türkiye'nin toplumsal alt yapısındaki sorunları algılamanın yolu öncelikle, 19. asır Osmanlı toplumunun Batılılaşmayla birlikte değişmeye başlayan ve yer yer yozlaşan aile yapısını anlamaktan geçer. 1870-1877 yılları arasında yayımlanan ilk dönem mizah gazetelerinde, o zamanın aile yapısına ilişkin ilginç bilgiler bulmak mümkündür. 1870'lerin bu mizahi yayınlarından, o yıllarda aile kurmanın ve aile olmanın ne kadar zor olduğu anlaşılır. Öncelikle, aile kurumunu yakından tehdit eden, onu tehlikeye sokan birçok unsur vardır. Bu gazeteler, aile bireyleri arasındaki ilişkiler hakkında çarpıcı bilgiler verirler. 1870'lerde, bazı ailelerde görülen sorunların dile getirildiği yayınlarda, her şey bir mizah çerçevesinde ele alınmıştır. Dolayısıyla, mizahla beraber değişen ve bozulan aile yapısına kuvvetli bir eleştiri de vardır. Aşağıda, aile sorunlarına dair mizah gazetelerinde yer alan eleştirilerden örnekler görülecektir. Bu örnekler verilirken konunun dört başlık altında toplanması uygun görülmüştür. Bu başlıklar şu şekildedir:

a- Sadakatsizlik
b- Müsriflik ve Savurganlık
c- Parasızlık ve Saygınlık Meselesi
d- Çocuk Terbiyesi

3. Bulgular

3.1. Sadakatsizlik

Sadakatsizlik konusu, aslında klasik Türk edebiyatındaki mesnevilerde de işlenmiş bir konudur. Dolayısıyla sadakatsizlik temelli evliliklerin, klasik döneme kadar götürülebileceği söylenebilir. XVI. asır itibarıyla eşler arasındaki sadakatsizliğin tezahürlerini Türkçe mesnevilerde görmek mümkündür:

"*Leylâ vü Mecnûn, Usûl-nâme, Nefhatü'l-ezhâr, Lutfiyye-i Vehbî, Hüsn ü Aşk, Zenân-nâme, Sergüzeşt-nâme-i Zihnî ve Mir'ât-ı Cünûn'da para için yapılan evlilikleri, eşlerin birbirlerine çeşitli yönlerden denk olmaması, anne-baba olduktan sonra eşlerin yaşadıkları sorunları, eşlerin sadakatsizliği gibi konuların işleyen beyitler ve bölümler bulunmaktadır*". (Yılmaz, 2020: 295).

İlk dönem mizah gazetelerinden olan *İbretnümâ-yı Âlem*'in 27 Eylül 1871 tarihli nüshasında, "Bir Kadın Tarafından Gelen Mektup" başlıklı bir metin vardır. Mektuptaki hanım, *İbretnümâ-yı Âlem*'i çıkaran gazeteciye hitap etmektedir. "*Aferin gazeteci oğlum*." diye başlayan mektupta, Bayezit semtinde kandil gecesi olan fenalıklardan, kötülüklerden bahsedilir. Mektubu yazan hanım, öncelikle gazeteyi tebrik eder; çünkü gazete 23 Eylül 1871 tarihli bir önceki nüshasında, kandil geceleri meydana gelen "rezalet"lerden bahsetmiştir:

"*(...) Vâkıâ herkesin hânesinden çıkmasını ve sokaklarda gezmesini men' etmek dâire-i imkândan hariçtir. Lakin açık saçık arabalı ve yaya kadınlarla, etrafını almış* ***bıyık buran*** *ecnas-ı muhtelifeden erkeklerden başka, nerede bu kadar bir cemiyet görülse dağıtılacağı umûr-ı müsellemeden iken bunlara ses çıkarmamakta ne mana vardır*" (İbretnümâ-yı Âlem, 23 Eylül 1871: 1).

İlk dönem mizah gazetelerinde tarifi yapılan şık beylerin bıyıkları tıraşlı değildir. Aksine, sivri ve kozmetik yağı ile yağlanmıştır:

"*Eğer var ise bıyıklar (kozmetik) yağı ile yağlanıp gāyet sivri ve sakalı dahi önüne taranıp ördek kuyruğu gibi kuyruk olacaktır*" (Letâif-i Âsâr, 1871: 2).

Mektubu yazan hanım, aslında okuma yazma bilmemektedir. Buna rağmen, gazeteden bir adet aldırıp okuma bilen komşusunun yanına giderek gazeteyi okutmuştur. Durumdan bu şekilde haberdar olabilmiştir. Hanım, gazeteyi "*Doğrusu pek yolunda yazmışsınız.*" diyerek kutlar ve şu soruyu sorar:

"*Siz şimdiki vaktin adamı olduğunuz hâlde bu fenalığa razı olmuyorsunuz da ben ise elli altmış yıl evvelki gördüğüm terbiyeleri gâib ettiğim hâlde nasıl içim yanmaz?*" (İbretnümâ-yı Âlem, 27 Eylül 1871: 2-3).

Hanım, kandil gecesi vaaz dinlemek üzere Şehzade Camisi'ne gitmek istemiştir; fakat gördükleri akıl almaz şeylerdir. "*Yâ Rabb, aman vakitler ne fena olmuş*." diye mektubuna devam eden hanım, iyi ile kötünün artık fark edilemez olduğunu vurgular. Ancak, mektubu yazan hanımın ilginç bir tespiti vardır. Ona göre, bütün fenalıkların tamamı kadınlar yüzünden çıkmaktadır. Hanımefendinin, "*Erkeklere bir diyeceği yok*"tur. Hanımın, erkekleri değil de doğrudan kadınları suçlaması, o dönemin zihniyetini de ele verir. Bu, bugün dahi kimi kesimlerin inanarak dillendirdiği anlayışın bir tezahürüdür. Bugün de bu zihniyet, kimi kesimlerde farklı bir şekilde de olsa devam etmektedir:

"*(…) kadın çağdaşlık adına modern giyimli, tercihan çalışır, balolara katılır, kocasıyla dans eder, bir yudum içkisini içer, zaman zaman frikik de verir ama çocuklarının annesi sadık bir eş olarak kalır. Erkek çalışır çocuklarının eğitimine önem verir, zaman zaman sadakatsizlik yapar,*

fakat bunu 'Erkeğin elinin kiri' olarak görür, içkisiz eğlenemez, eşinin sadakatsizliğine ise kesinlikle tahammül edemez" (Tarhan, 2011).

Hanım, daha da ileri gider ve bu tip kadınları "sürtük" olarak nitelendirir. Vaktini çok gezerek geçiren, evinde oturmayan kadına "sürtük" denir. Hanıma göre, eğer kadınlar süslenip püslenmeseler ve bu hâlleriyle Çarşı İçi ve Bayezit gibi yerlere çıkmasalar bütün bunlar olmayacaktır. Bu konuda erkeklerin tarafını tutan hanım, yüreğinin yandığını da eklemeden edemez. Geçmişle o günün kıyafetlerini karşılaştırır ve "*Hani o çedik pabuçlar, hani içlik ve kapalı kalın kalın yaşmaklar*." diyerek iç geçirir. Kadınların yüzlerine tuttukları yaşmaklar, öylesine incedir ki neredeyse bir tül biçimindedir. Onların siyah yaşmak kullanmaları söz konusu değildir. Böyle bir şeyin olabilmesi için, kadınların üzüntüden yasa girmeleri gerekir. Yas ise ancak, seyir yerlerinin ve Kalpakçılarbaşı'nın yasaklanması ile mümkün olabilir:

"*Kadınların siyah yaşmak tutmaları ya millet bahçelerinin veya- hut Kalpakçılarbaşı'nın kadınlara yasak edileceğine delildir*" (Diyojen, 1873: 3).

Mesh üzerine giyilen sarı pabuçlar artık yoktur. "*Allah cümlemizi ıslah eylesin.*" diye bir dua eden hanım, mektubunu bitirir.

Mektup ilginçtir; fakat mektuptan daha ilginç olan bir şey ise mektubun sonunda yer alan gazetenin mütalaası; yani görüş ve yorumudur. Varakanın sahibi hanımın, mektubunda çok haklı olduğuna değinen gazete, bu durumu geçmişten beri pek çok şeyin değişmesiyle açıklar. Mektubu yazan hanımın çocukluğunda aldığı terbiye ile o günkü terbiye bir değildir. Dolayısıyla gazete, böyle "rezalet"lerle ortaya çıkanlara insanların istedikleri gözle bakmakta serbest olduklarını dile getirir. Ancak, gazetenin bir konuya itirazı vardır. Bu fenalıkların tek müsebbibinin kadınlar olarak gösterilmesi gazeteye göre kesinlikle yanlıştır. Mektuptaki hanım, her ne kadar erkeklere lafım yok dese de mütalaasında gazete, erkekleri de suçlar. Gazeteye göre, kadınlar kocaları tarafından bu tip "rezalet"ler için müsaade almamış olsalar, evlerinden dışarı çıkmalarına dahi imkân yoktur; yani bu tip "rezalet"lerin olmasına izin veren bu kadınların kendi kocalarıdır. Gazetenin iddiasına göre Direklerarası'nda, arabaların arasında gezerken bilmeden ve fark etmeden kendi aile üyelerinden birini rahatsız/taciz edenler bile bulunur.

Görüldüğü gibi, 1870'lerin başında kandil gecelerinde dahi ailevi açıdan sorun teşkil edecek şeyler yaşanmış ve bunlar mizah gazetelerine acı bir tebessümle yansımıştır. Evli hanım ve erkekler, eğlenmek için başta Direklerarası ve Şehzadebaşı mevkisine giderler ve burada başka erkek ve hanımlarla eğlenirler. Şehzadebaşı, özellikle klasik devirde orta halli ricâlin ve memurların oturduğu bir semttir (Kütükoğlu, 2018: 18).

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Mahur Beste* isimli romanında Şehzadebaşı, roman figürü İsmail Molla'nın ağzından dile getirilmiştir. Sabri Hoca ile sohbet ettiği esnada geçmişte Fetvahane'de arkadaşlarıyla arasında geçen bir diyaloğu aktaran Molla, arkadaşlarından birisinin "*Kadın erkek piyasa gâvur işidir, bizde yoktur*." demesi üzerine, "*İyi ama, ramazan da Şehzadebaşı'nda bizim damgamızı taşır. Bu neye benzer bilir misin? Fotoğraf gavur icadıdır demeye*." şeklinde cevap verir. İsmail Molla'ya göre, bütün bunlar; yani bir yol üzerinde kadın erkek birlikte gezinmek dahi ramazanın ta kendisidir. Ona göre, ramazan eğer halka aitse ve halkın hayatına sirayet etmişse halk, ramazana istediği şekli vermekte serbesttir. Dolayısıyla, kimileri tarafından hoş karşılanmayan Şehzadebaşı ramazanları, İsmail Molla tarafından hoş görülür. Ona göre bu çeşit ramazan bizim damgamızı taşır. Bu, bir anlamda Tanpınar'ın bakış açısıdır. Ahmet Hamdi Tanpınar, roman figürüne bu cümleleri söyleterek konu hakkındaki düşüncesini dile getirmiş olur. Ona göre, bu tip hâllerin gerçekleşmesinde bir sakınca yoktur:

"*Bir gün Fetvahane'de konuşuyorduk. Arkadaşlardan biri: 'Bu arabalı, feraceli, fenerli ramazan gezintilerini kaldırsak,' dedi; 'fısk' u fücur menbaı oluyor, ramazanla ne alâkası var?' 'Yok', dedim; 'ilişmeyin, ramazanın ta kendisidir.' Hepsi birden itiraz ettiler. Ben sözümü bitirdim: 'Ramazan eğer halkın hayatına ait, eğer Müslümanlık halkın ise, bırakın istediği gibi onu geçirsin, ona kendi istediği şekli versin. Yok sizin ise, siz kendinizi bu memleketin dışında bir şey sayıyorsanız, ramazanınızı da bayramınızı da alın, gidin.' dedim. O zaman birisi: 'Kadın erkek piyasa gâvur işidir, bizde yoktur.' dedi. 'İyi ama, ramazan da Şehzadebaşı'nda bizim damgamızı taşır. Bu neye benzer, bilir misin? Fotoğraf da gâvur icadıdır demeye.' diye cevap verdim*" (Tanpınar, 2017: 97).

Bugün, "açık evlilik" olarak adlandırılan, eşlerin dışarıda birbirlerini aldatabildikleri, sadakatsizlik gösterebildikleri evlilik türlerinden bahsedilmekte ve kimi ailelerde bu normal karşılanmaktadır:

"*Açık evlilik modern yaşamın sunduğu diğer bir 'rol kalıp'tı. İki tarafta evliydiler ve çocukları vardı aynı zamanda iki taraf cinsel olarak özgürdü birbirlerine karışmıyorlardı. Hatta 1970'li yıllarda 'Açık Evlilik, Mutluluğa Götüren Yepyeni Bir Formül' isimli Nena, George O'Neill kitabı moda olmuştu. Açık evliliğin sosyal sonuçlarını ABD toplumu yaşadı. Bu evlilikler sürmüyordu, hızlı yaşantının verdiği ruhsal hastalıklar ve özensiz yaşamın getirdiği sorunlar sonucu mutluluk sağlanmıyordu. En çok fatura da çocuklara çıkıyordu*" (Tarhan, 2011).

Evlilikte özgürlüğü savunan insanların tarzı olan "açık evlilik", Mustafa Kutlu'nun Eylül 2018'de yayımladığı *Sevincini Bulmak* isimli hikâyesinde şöyle eleştirilmiştir:

"Suna melisa çayından iri bir yudum aldı. Oh! İyi valla. Bu uyku da getirir şimdi. Kadına bak, boşanmamış ama ayrı. Sen say Ali ile ben. Hiç de değil. Gülüyor. Aklaına evlilikte özgürlüğü savunan tipler geliyor. Bir süre ayrı yaşayalım. Evlilik bir manada bireyin özgürlüğünü kısıtlıyor. Ayrı takılalım. Sonra birbirimizi özlersek yeniden birleşiriz. Hani ne güzel kahvelerimizi yudumlardık balkonda" (Kutlu, 2018: 23).

Yukarıda *Mahur Beste*'nin figürü bu tip durumlara olumlu yaklaştığını belirtirken *Sevincini Bulmak'*taki başkişi Suna, olumsuz tavrını alaylı bir dille belli etmiştir. Bu bakış açısı, aslında Mustafa Kutlu'nun bakış açısıdır. Görüldüğü gibi, Tanpınar ve Kutlu bu duruma bakış tarzları ile bu noktada birbirlerinden ayrılırlar.

İnsanların çoğunda bugün, bu tip hâllerin sadece yirminci ve yirmi birinci yüzyıla ait olduğuna dair bir düşünce hâkimdir. Hâlbuki, tam anlamıyla "açık evlilik" denemese de bu kavramın çekirdeğinin Türk toplumunda, 19. asırda çoktan var olduğu söylenebilir. Modern yaşam tartışmaları, Tanzimat ile birlikte başlar. Modern yaşamın getirdiği bu tip hayat tarzlarının tohumu da dolayısıyla bu dönemde atılır.

İbretnümâ-yı Âlem'in 11 Ekim 1871 tarihli nüshasında yer alan "Bayezit Meydanı Nizamnamesi" başlığını taşıyan mizahî ve alay yüklü metin, on iki bentten oluşur ve yukarıda bahsi edilen aile meselelerine dairdir. Nizamnamede Bayezit Meydanı'na gelen insanların neler yapmaları ve neler yapmamaları hususuna dair mizahi kurallar sıralanmıştır.

Birinci bentte, bu meydanda dolaşanların kendi aile fertlerine çeşitli taraflardan yapılan "rezalet"i; yani tacizi görmemeleri için asla sağ ve sol taraflarına bakmamaları tembih edilir. Aksi takdirde, kendi aile üyelerinin nasıl tacize maruz kaldıklarını göreceklerdir.

İkinci bentte, yine kendi ailesinden bir bireye karşı yapılan taşkınlığın görmezden gelinmesi gerektiği bildirilir, ta ki kendini bilir bir erkek veya kadına tesadüf edinceye kadar. Eğer ki bir erkek arkasına düştüğü rahatsız ettiği kadının, arkadaşının eşi olduğunu fark ederse onu mahcup etmemek adına yanından savuşmalıdır. Yürüyüş esnasında, yanındaki arkadaşı uzaktan gelen kendi ailesinden birini göstererek "Şu hanımın hüsnüne ne buyurursunuz?" diye sorarsa ve yine onlar tarafından "Diyecek yok." cevabı verilirse derhâl, o hanımın aslında kendi eşi olduğunu iftiharla söylemelidir.

Beşinci bent ise alay yüklü ve şaşırtıcıdır:

"Başkasını çimdiklediğini familyası görüp de usûl ile (Seni gidi seni işte ben de inadıma kendimi çimdikletmek için mahsus kalabalığa giriyorum.) diyen hanımların, kocaları tarafından yalnız bir tebessüm olunacaktır" (İbretnümâ-yı Âlem, 11 Ekim 1871: 1).

Bu meydanda, kadınların içine karışmış olan erkekler için, din ve mezheplerine bakılmayıp eşitlik kuralı yürürlükte olacaktır. Nizamnamede, zamparalığa yeni başlayanlar için de kolaylık sağlayacak hükümler vardır. Zamparalığa yeni yeni heves eden güzel beyler için durdukları mahallin yanında yahut arkasında, onlar için duran beşer onar dost bulunacaktır.

Yeni yetişecek olan dokuz on yaşındaki kız çocuklarının hâlinin ne olacağı sorusunun cevabı da bir bentte kural olarak verilir:

"Yeni yetişecek olan dokuz on yaşında kız çocuklar hâlince buranın zevkinden mahrum kalmamak ve oldukça istikbali için tahsil-i malumat etmek üzere veliyyeleri gidememiş olsa bile dadıları veyahut delikanlı lalalarıyla olsun yollanacaktır" (İbretnümâ-yı Âlem, 11 Ekim 1871: 1).

Tüm bu kargaşa içerisinde olan bir hanım, bir erkek tarafından rahatsız edildiğinde "Ben senin anladığın hanımlardan değilim." gibi bir söz söylese ne olacağı da nizamnamede yazılıdır. Nizamnameye göre, bu kargaşalıkta gezen bir hanımın böyle bir sözü söylemeye dahi hakkı yoktur. Kısacası, gazete tarafından erkekler suçlu görüldüğü gibi, kadınlar da bir anlamda suçlanmaktadır. Bayezit Meydanı'nın hâli ortadadır ve ailesine sadık bir hanım ve erkeğin, gazeteye göre aslında buralarda işi dahi olmamalıdır. Görüldüğü üzere, 1870'lerde toplumdaki aile meseleleri tuhaf bir hâl almaya başlamış ve aile müessesesi çözülmeye doğru yol almıştır.

3.2. Müsriflik ve Savurganlık

19. yüzyılın aile meseleleri arasında sadece "sadakatsizlik" yoktur. Bunlar arasında müsriflik ve savurganlık da söz konusudur. Mizah gazetelerinde bu konuya da temas edilmiştir. Müsriflerin çoğunluğunu "şık bey" diye tabir edilen, alafrangalaşmış ve kültürden kopuk kimseler oluşturur. Bunların en büyük özelliklerinden biri de anne ve babalarının olmamalarıdır:

"(…) İşte mutlak bir metne bu denli bağlı bir dönemde, o mutlak metnin arkasında duran bir baba otoritesinden yoksun bulunmak, Tanzimat düşünürleri için oldukça tedirgin edici bir ruh hâline neden oluyordu. Babanın yokluğunda tek tutamak kuvvetli bir ahlâk anlayışı gibi görünüyordu. Belki de bu yüzden 19. yüzyılda çok sayıda 'oğula nasihat' ya da 'çocuk terbiyesi' kitaplarına rastlarız" (Parla, 1993: 28-29).

Anne ya da babanın yokluğunda, daha savurgan ve müsrif olabilmekteydiler. Bu durumun gerçek hayattaki bir örneği ise Hayrullah Efendi'dir:

"Abdülhak Molla 1854 senesinde vefat etmiştir. O vefat ettiğinde ise Hayrullah Efendi yirmi altı yaşındadır. Genç yaşında babasından kalan mirası idame ettirmeye çalışan Hayrullah

Efendi, bu konuda çok başarılı olamamıştır. O da şık beyler gibi elde ettiği parayı iyi yönetememiş ve savurgan bir şekilde davranmıştır" (Kılıçkaya, 2015 B: 39).

Gerçek hayatta varlıklarını sürdüren bu mirasyedilerin, kurmaca dünyada da yansımalarını görmek mümkündür. Bilindiği gibi, Ahmed Midhat Efendi'nin *Felatun Bey ile Rakım Efendi*'sindeki Felatun ile Recâizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası*'ndaki Bihruz Bey, bu cinsten mirasyedilerdir; yani baba yokluğunda daha da savurganlaşan ve israf eden bir yapıları vardır. Ancak kimi zaman baba hayatta olduğu hâlde kişi şıklık yoluna girip kendini harcayabilir. Buna en güzel örnek, 1875'te Mustafa Nuri'nin yazdığı *Zamane Şıkları* isimli piyesteki Mağrur Bey'dir:

"Mağrur Bey'in bir ailesinin; yani anne ve babasının olmasıdır. Genellikle, şıklık yoluna girmiş genç beylerin anne ve babalarının, özellikle de babalarının hayatta olmadıkları görülmektedir. Bu, onların genel özelliklerindendir. Ancak Mağrur Bey, anne ve babası hayatta olduğu hâlde, şıklık yoluna girmiş ve kendini harcamıştır" (Kılıçkaya, 2015 C: 55).

İlk dönem mizah gazetelerinden olan *Letâif-i Âsâr,* "İstiğrab Olunur"; yani şaşılır başlıklı bir metinde şaşılacakları sıralarken bu konuya değinir:

"Bazı zevât, şık beylerin cümlesinin vâlidesi ve pederi var zanneylemesine" (Letâif-i Âsâr, 9 Şubat 1872: 2-3).

Bu şık beylerin kimilerinin ise anne babaları hayatta olur, ancak aile kurumundaki temelsizlik nedeniyle bu beyler, para için her şeyi yaparlar. *Hayâl* gazetesinin 12 Mart 1874 tarihli nüshasında, yıldız hareketlerini gösteren bir cetvel yayımlanır. Bu, güya gelecekte neler olacağını söyleyen bir cetveldir:

"Şık beylerden biri pederinin uykuya vardığı sırada ağzından çıkarıp kenara bıraktığı birtakım masnu' dişleri alıp satacak ve bununla ihtiyâcını def' ü ta'dil eyleyecek…" (Hayâl, 12 Mart 1874: 3-4).

Mizah gazeteleri kimi zaman hanımların yeni moda kıyafetleriyle alay etmek için durumu kocalarıyla açıklama yoluna giderler. Bunlardan biri 8 Ağustos 1871 tarihli *Letâif-i Âsâr*'da görülür. Kadınların neden feracelerinin kollarını kestirdiklerini merak eden gazete, sorduğu soruya yine kendi cevap verir:

"Kocalarına merhameten ve ekonomiye riâyeten feracenin kumaşı yarım arşın eksik olsun için." (Letâif-i Âsâr, 8 Ağustos 1871: 3-4)

Konu yine modaya uymak niyetiyle müsrifçe davranan hanımlarla ilgilidir; fakat burada farklı şekilde yazılarak tersi ima edilmiştir. Bu ise konuya dair *Hayâl*

gazetesinde yayımlanmış bir karikatürdür. Karikatürden anlaşıldığı kadarıyla bazı hanımlar, yeni moda şapkaları almak uğruna aile bütçelerini epey zorlarlar:

Hayâl gazetesinin 31 Mayıs 1877 tarihli nüshasında yayımlanan karikatürün altında şu diyalog vardır:

"-Niçin ağlıyorsun kocacığım?

–Nasıl ağlamayayım? Hani şu senin yeni moda şapkanın parası yok muydu?

–Ey? Aman helecân geldi…

- Yankesiciye çarptırmışım! (Acaba inandırabildim mi?)" (Hayâl, 31 Mayıs 1877: 4)

Aile bütçesini zorlayan hanımlar, erkeklerin yalan söylemelerine neden olurlar.

3.3. Parasızlık ve Saygınlık Meselesi

Parasızlık, 19. asrın aile sorunlarından biridir. Parasızlık yüzünden, o dönemde kimileri aile dahi kuramamaktadır; yani evlenememektedir. Bunlara örnek olarak memurlar verilebilir. Seksen kuruş maaş ile evlenmeye çalışan memurlara *Latife* gazetesi "*Vay vay vay canım*!" diyerek güler (Latife, 27 Ağustos 1874: 4).

Parasızlık gibi aile kurmaya engel şeylerden biri de saygın bir meslekte çalışmamaktır. 19. Asırda, kimi saygın meslekler vardır. Aslında devlette memur olarak çalışmak, o dönem için saygın bir meslektir; fakat yukarıda da görüldüğü gibi az maaş nedeniyle evliliğe bile engeldir. Maaş azlığının yanında kimi meslekler de toplum nazarında tüm zorluğuna rağmen iyi karşılanmaz. Bunlardan en önemlisi tramvay bayraktarlığıdır; yani vardacılıktır. Tramvayın önünde sürekli koşarak insanlara "Dikkat!" diye uyaran, insanların tramvay yolundan çıkmasını sağlayan bu vardacılar, dönem koşullarında zor zamanlar yaşarlar. Onların başından geçenlere dair bilgileri mizah gazetelerinde bulmak mümkündür:

"Geçenlerde tramvay bayraktarlarından birisi teehhül etmek üzere birisinin kızını istemiş ise de kızın pederi çabuk koşan adama tabir-i âhirle çapkın tesmiye olunduğunu işitmiş olmakla, ben çapkın adama kızımı vermem diyerek reddetmiştir.

Diğer bir bayraktar ki bir dul hatun ile akd-i nikâh etmek murâd etmiş ise de mezbûre hayır ben onu istemem ben nice defa gözüm ile görmüşüm. O adam nicelerini yoldan çıkarıyor idi. Beni de yoldan çıkarır diye cevap vermiştir. Al sana tramvayların bir belâsını daha!!" (Latife, 6 Nisan 1875: 1).

Bayraktarların yaşam tarzları burada her ne kadar mizahi bir üslûpla verilmiş olsa da elbette bu ironik metnin altında yatan gerçekler vardır. Saygınlığı olmayan bir meslek aile kurumunun oluşmasını dahi engellemektedir ve bu yeni bir şey değildir. Eskiden de bu tip şeylere her zaman önem verilirdi.

3.4. Çocuk Terbiyesi

Mizah gazetelerinde, bir aile sorunu olarak çocuk terbiyesi de ele alınmıştır. Yukarıda nasıl kandil gecelerinde çeşitli "rezalet"lerin olduğu anlatılmışsa kimi gazeteler de ramazan ayındaki kimi uygunsuzluklara değinir. Bu gazetelerden biri *Hayâl*'dir. 26 Ekim 1873 tarihli nüshasında, umuma açık olan tiyatrolarda Orta Oyunu ve Karagöz gibi eğlence mahallerinde görülen umumi ahlâka aykırı şeylerden bahsedilir ve bir soru sorulur:

"Çünkü Ramazan-ı Şerîf'te etfâl-i millet –sekiz on ve belki on iki yaşına kadar kızlar da dâhil bulundukları hâlde- ekseriya Hayâl ve Orta Oyunları seyrinde görülüyorlar. Acaba bunlar orada ne görüyorlar?" (Hayâl, 26 Ekim 1873: 1).

Gazetenin hayal diye vasıflandırdığı gölge oyunu; yani Karagöz'dür. Buralarda Kanlı Nigâr, Hamam ve benzeri oyunlar oynandığı söylenir. Orta oyunlarında ise Mahalle Baskını Çifte Ortaklar ve buna benzer oyunlar oynanır. Gazete, bir soru daha sorma ihtiyacı duyar:

"Acaba bunları seyr ü istimaından çocukların terbiyesi ve ahlâkı ıslâh mı yoksa ifsâd mı oluyor?" (Hayâl, 26 Ekim 1873: 1).

Gazeteye göre, en ziyade üzülecek taraf şurasıdır ki kendi tavırları ve hareketleriyle evlatlarına örnek olmaları gereken babalar dahi oyunlarda geçen edep dışı sözleri işitip ve yine edep dışı hâlleri görüp evlatlarının yanında bunlara gülerler. İşittikleri bu sözler, edep dışıdır. Gazete, bu sözleri şöyle tanımlar:

"(…) en ziyâde laubâlî iki ahbâbın mahfî bir yerde birbirlerine söylemeye hicâb edecekleri sözlerdir." (Hayâl, 26 Ekim 1873: 1).

Yukarıdaki cümle, bu oyunlarda geçen edep dışı sözlerin derecesini vermesi açısından önemlidir. Görüldüğü gibi, 19. asırda çocuklar aile eliyle bu tip ahlâka aykırı oyunlara götürülmüş ve yapılan şakalara hep beraber gülünmüştür. Bugün, sinemalarda öne çıkarılan, gişede büyük başarı elde etmiş; fakat olumsuz davranışlar ve sözler içeren kimi filmlere çocuklar aile eliyle götürülmektedir. Sadece sinemada değil, televizyonda da çoğu dizinin olumsuz davranış ve sözler içerdiğini bilinmektedir. Bu diziler de yine aile gözetiminde çocuklara seyrettirilir.

4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Sadakatsizlik günümüzün aile sorunlarından biridir ve gün geçtikçe meşru bir hâle gelmektedir. Bu duruma verilebilecek en iyi örnek ise "açık evlilik" adı verilen ve eşlerin birbirlerine karşı gösterdikleri sadakatsizliği normalleştiren evlilik türüdür. Bugün açık evlilik, kadın ya da erkeğin üçüncü bir kişi ya da kişilerle ilişki yaşayabildiği serbest bir evlilik olarak tanımlanmaktadır. Her ne kadar bu evlilik çeşidi, özellikle Amerika ve Avrupa kıtasında bulunan ülkelerde sıkça görülüyor olsa da Türkiye'de de var olduğunu bilinmektedir. Bu yaşam tarzı, gün geçtikçe doğallaşmaktadır. Mizah gazetelerine yansıyan haber ve yazılardan anlaşıldığı kadarıyla, bugünün bir meselesiymiş gibi gösterilen sadakatsizlik ve aile bağları sorunu, zaten Türk toplumunda çoktan görülmeye başlanmıştı. Bunun sebepleri arasında, Tanzimat Dönemi'nde modern hayata ayak uydurmakta zorlanılmış olması ve bazı şeylerin dengesinin kurulamamış olması gösterilebilir.

Bugün yine pek çok aile meselesinin temelinde, aile bireylerinden birinin yahut hepsinin müsrif ve savurgan olmalarının yattığı da bilinmektedir. Mizah gazetelerinde savurganlıklarıyla ün yapmış olan "şık beyler"in bu denli israfa meyilli olmalarının altında yatan en önemli sebep ise bu kişilerin genellikle mirasyedi olmalarıdır; yani yine "baba yokluğu meselesi"dir. Bu, günümüzün de sorunlarındandır.

Geçmişte olduğu gibi, bugün de bir erkeğin parasızlığı yahut saygın bir meslekten uzak olması onun evlenmesine engel teşkil edebilecek sebeplerdendir. Toplumda, ne olursa olsun ebeveynler kızlarını iyi para kazanan ve itibarlı bir mesleği olan kişilerle evlendirmek isterler. "Davul dengi dengine diye çalar."; yani evlenecek kimselerin birbirlerine denk olmaları gerekir. Aksi takdirde, evlilik kurumunda sorunlar oluşabilmektedir.

Çocuk terbiyesinde, anne ve babanın öneminin ne kadar önemli olduğu bilinmektedir. Geçmişte yapılmış kimi hatalar, bugün de farklı şekillerde devam ettirilmekte ve çocukların ahlâkını bozacak şeyler ortaya çıkabilmektedir. Mizah gazetelerinde aile sorunlarına dair yapılmış kimisi ciddi kimisi de alaylı uyarılar, bu açıdan dikkat

çekicidir. Bu gazeteler, var olanı yansıtırlar, olmayan bir şeyi olmuş gibi göstermezler. Mizahi yayınlar oldukları için, biraz da olsa abartma söz konusu olabilir. Ancak, toplumda var olmayan bir meseleyi dile getirmezler. Dolayısıyla, bugünün aile sorunlarının temelinde yatan sebepleri anlamak ve izah edebilmek için mizahi yayınları ciddiye almak gerekir.

Kaynakça

Çalışmaya Esas Olan Gazete Nüshaları

Diyojen, nr. 182, 8 Ocak 1873, (27 Kanunuevvel 1288), s. 3.

Hayâl, nr. 2, 26 Ekim 1873, 14 Teşrini evvel 1289, s. 1.

Hayâl, nr. 38, 12 Mart 1874, 28 Şubat 1289, s. 3-4.

Hayâl, nr. 355, 31 Mayıs 1877, 19 Mayıs, 1293, s. 4.

İbretnümâ-yı Âlem, nr. 15, 23 Eylül 1871, 8 Recep 1288, 11 Eylül 1287, s. 1.

İbretnümâ-yı Âlem, nr. 16, 27 Eylül 1871, 12 Recep 1288, 15 Eylül 1287, s. 2-3.

İbretnümâ-yı Âlem, nr. 21, 11 Ekim 1871, 26 Recep 1288, 29 Eylül 1287, s. 1.

Latife, nr. 2, 27 Ağustos 1874, 15 Ağustos 1290, s. 4.

Latife, nr. 2, 6 Nisan 1875, 25 Mart 1291, 29 Safer 1292, s. 1.

Letâif-i Âsâr, nr. 26, 1 Temmuz 1871, 12 Rebiülahir 1288, 19 Haziran 1287, s. 2.

Letâif-i Âsâr, nr. 39, 8 Ağustos 1871, 21 Cemaziyelevvel 1288, 27 Temmuz 1287, s. 3-4.

Letâif-i Âsâr, nr. 76, 9 Şubat 1872, 29 Zilkade 1288, 28 Kanunusani 1287, s. 2-3.

Yararlanılan Diğer Kaynaklar

Alay, O. (2019). Mizah kavramı ve mizahın tarihsel süreci. *Türk Dili,* CXVI (808), 22-30.

Kılıçkaya, D. (2015 A). *İlk dönem mizah gazetelerinde İstanbul hayatı [*Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Kılıçkaya, D. (2015 B). Hayrullah efendi ve "şık beyler" (sivilizeler\centilmenler) *DEDE KORKUT Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi,* 4(8), 35-50.

Kılıçkaya, D. (2015 C). Mizah gazetelerindeki bilgiler ışığında "zamane şıkları" ve "işte alafranga" *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 5(2),45-66.

Kutlu, M. (2018). *Sevincini bulmak.* (3.Baskı). Dergâh Yayınları.

Kütükoğlu, M. S. (2018). *Osmanlı'nın sosyo-kültürel ve iktisâdî yapısı***.** Türk Tarih Kurumu.

Parla, J. (1993). *Babalar ve oğullar tanzimat romanının epistemolojik temelleri.* İletişim Yay.

Tanpınar, A. H. (2017). *Mahur beste*. (17.Baskı). Dergâh Yayınları.

Tarhan, N. (2011). Defne J. Foster açık evilik kurbanı mı? *Haber 7*, 07.02.2011,

http://www.haber7.com/yazarlar/prof-dr-nevzat-tarhan/704341-defne-j-foster-acik-evlilik-kurbani-mi (Erişim Tarihi: 29.12.2021)

Yardımcı, İ. (2010). Mizah kavramı ve sanattaki yeri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3/2,1-41. https://dergipark.org.tr/tr/pub/usaksosbil/issue/21650/232754

Yılmaz, G. A. (2020). *Türkçe mesnevilerde mizah [Yayımlanmamış doktora tezi].* Karadeniz Teknik Üniversitesi.

https://sozluk.gov.tr/ (Erişim Tarihi: 29.12.2021)